

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)

z dnia 28 marca 2019 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Artykuł 102 TFUE – Zasady równoważności i skuteczności – Dyrektywa 2014/104/UE – Artykuł 9 ust. 1 – Artykuł 10 ust. 2–4 – Artykuły 21 i 22 – Powództwa o odszkodowanie w prawie krajowym za naruszenia przepisów prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej – Skutki decyzji krajowych – Termin przedawnienia – Transpozycja – Stosowanie w czasie

W sprawie C-637/17

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (sąd rejonowy w Lizbonie, Portugalia) postanowieniem z dnia 25 lipca 2017 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 15 listopada 2017 r., w postępowaniu:

Cogeco Communications Inc.

przeciwko

Sport TV Portugal SA,

Controlinveste-SGPS SA,

NOS-SGPS SA,

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: A. Arabadjiev (sprawozdawca), prezes izby, T. von Danwitz, E. Levits, C. Vajda i P.G. Xuereb, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: M. Ferreira, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 15 listopada 2018 r., rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Cogeco Communications Inc. przez M. Souse Ferrá i E. Ameye, advogados,
- w imieniu Sport TV Portugal SA przez C.I. Pinto Xavier i M. Pené Machetego, advogados,
- w imieniu Controlinveste-SGPS SA przez P.J. de Souse Pinheira i L. Montenegro, advogados,

* Język postępowania: portugalski.

- w imieniu NOS-SGPS SA przez G. Machada Borgesa, J. Vieirę Peresa, G. Andradego e Castra i M. Martins Pereirę, advogados,
- w imieniu rządu portugalskiego przez L. Ineza Fernandes, M. Figueireda oraz przez D. Souse, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu włoskiego przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez S. Fiorentina, avvocato dello Stato,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez P. Costę de Oliveirę, B. Ernst, G. Meessena i C. Vollratha, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 17 stycznia 2019 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 9 ust. 1, art. 10 ust. 2–4, art. 21 ust. 1 i art. 22 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z dnia 26 listopada 2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia krajowego prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego (Dz.U. 2014, L 349, s. 1), a także art. 102 TFUE i zasad równoważności i skuteczności.
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Cogeco Communications Inc. a Sport TV Portugal SA, Controlinveste-SGPS SA i NOS-SGPS SA w przedmiocie naprawienia szkody wynikającej z praktyk antykonkurencyjnych, których dopuścił się Sport TV Portugal jako spółka zależna Controlinveste-SGPS i NOS-SGPS.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Artykuł 1 ust. 1 dyrektywy 2014/104 przewiduje:

„Niniejsza dyrektywa ustanawia określone przepisy niezbędne do zapewnienia, by każdy, kto poniósł szkodę wynikającą z naruszenia prawa konkurencji przez przedsiębiorstwo lub związek przedsiębiorstw, mógł skutecznie korzystać z prawa dochodzenia od tego przedsiębiorstwa lub związku pełnego odszkodowania z tytułu tej szkody. Ustanawia ona przepisy sprzyjające niezakłóconej konkurencji na rynku wewnętrznym oraz usuwające przeszkody w jego właściwym działaniu, zapewniając równoważną ochronę w całej Unii każdemu, kto poniósł taką szkodę”.

- 4 Artykuł 2 tej dyrektywy stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy zastosowanie mają następujące definicje:

- 1) »naruszenie prawa konkurencji« oznacza naruszenie art. 101 lub 102 TFUE lub krajowego prawa konkurencji;

[...]

3) »krajowe prawo konkurencji« oznacza przepisy prawa krajowego, których cel jest zasadniczo identyczny z celem art. 101 i 102 TFUE i które stosuje się do tej samej sprawy i równolegle z unijnym prawem konkurencji na mocy art. 3 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 1/2003, z wyłączeniem przepisów prawa krajowego, które nakładają kary na osoby fizyczne, chyba że takie kary są sposobem egzekwowania reguł konkurencji mających zastosowanie do przedsiębiorstw;

[...]

12) »ostateczne rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie« oznacza rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie, od którego nie przysługują lub już nie przysługują zwyczajne środki odwoławcze;

[...]”.

5 Artykuł 9 ust. 1 wspomnianej dyrektywy przewiduje:

„Państwa członkowskie zapewniają, by naruszenie prawa konkurencji stwierdzone w ostatecznym rozstrzygnięciu krajowego organu ochrony konkurencji lub sądu odwoławczego było uznawane za dowiedzione w sposób niezbity do celów powództwa o odszkodowanie wytaczanego przed ich sąd krajowy na mocy art. 101 lub 102 TFUE lub na mocy krajowego prawa konkurencji”.

6 Artykuł 10 ust. 2 i 4 tej dyrektywy stanowi:

„2. Bieg terminów przedawnienia nie rozpoczyna się, zanim nie ustanie naruszenie prawa konkurencji ani zanim powód nie dowie się lub zanim nie będzie można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy:

- a) o danym działaniu oraz o fakcie, że stanowi ono naruszenie prawa konkurencji;
- b) o fakcie, że naruszenie prawa konkurencji wyrządziło mu szkodę; oraz
- c) o tożsamości sprawcy naruszenia.

3. Państwa członkowskie zapewniają, aby terminy przedawnienia dla roszczenia o odszkodowanie wynosiły co najmniej pięć lat.

4. Państwa członkowskie zapewniają, aby termin przedawnienia ulegał zawieszeniu lub – zależnie od prawa krajowego – przerwaniu, w przypadku gdy organ ochrony konkurencji podejmie działania do celów dochodzenia lub jego postępowania w odniesieniu do naruszenia prawa konkurencji, którego dotyczy powództwo o odszkodowanie. Zawieszenie ustaje nie wcześniej niż jeden rok po nabraniu przez rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie charakteru ostatecznego lub po zakończeniu postępowania w inny sposób”.

7 Artykuł 21 ust. 1 dyrektywy 2014/104 stanowi:

„1. Najpóźniej do dnia 27 grudnia 2016 r. państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy. Niezwłocznie przekazują Komisji tekst tych przepisów.

Przepisy przyjęte przez państwa członkowskie zawierają odniesienie do niniejszej dyrektywy lub odniesienie takie towarzyszy ich urzędowej publikacji. Metody dokonywania takiego odniesienia określone są przez państwa członkowskie”.

8 Artykuł 22 tej dyrektywy przewiduje:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby środki krajowe przyjęte na mocy art. 21 w celu zapewnienia zgodności z istotnymi [materialnymi] przepisami niniejszej dyrektywy nie były stosowane z mocą wsteczną.

2. Państwa członkowskie zapewniają, aby wszelkie środki krajowe przyjęte na mocy art. 21, inne niż te, o których mowa w ust. 1, nie miały zastosowania w sprawach o odszkodowanie, rozpoznawanych przez sądy krajowe [do powództw o odszkodowanie, które zostały wytoczone przed sądem krajowym] przed dniem 26 grudnia 2014 r.”.

Prawo portugalskie

9 Artykuł 498 Código Civil (kodeksu cywilnego) przewiduje:

„1. Roszczenie odszkodowawcze przedawnia się z upływem trzech lat od chwili, w której poszkodowany dowiedział się o przysługującym mu roszczeniu, nawet jeżeli nie jest mu znana tożsamość osoby odpowiedzialnej i całkowity zakres szkody, bez uszczerbku dla ogólnego przedawnienia w przypadku upływu stosownego terminu od zdarzenia wywołującego szkodę.

[...]”.

10 Artykuł 623 Código de Processo Civil (kodeksu postępowania cywilnego) stanowi:

„Prawomocne skazanie w postępowaniu karnym uzasadnia w stosunku do osób trzecich wzruszalne domniemanie istnienia czynów spełniających przesłanki zastosowania kary i wypełniających znamiona czynu podlegającego karze we wszelkich postępowaniach cywilnych, w których są rozpatrywane stosunki prawne uzależnione od popełnienia przestępstwa”.

11 Na podstawie art. 24 de la Lei n.º 23/2018 de 5 de junho – Direito a indemnização por infração ao direito da concorrência, transpõe a Diretiva 2014/104/UE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 26 de novembro de 2014, relativa a certas regras que regem as ações de indemnização no âmbito do direito nacional por infração às disposições do direito da concorrência dos Estados-Membros e da União Europeia, e procede à primeira alteração à Lei n.º 19/2012, de 8 de maio, que aprova o novo regime jurídico da concorrência, e à quarta alteração à Lei n.º 62/2013, de 26 de agosto, Lei de Organização do Sistema Judiciário (ustawy nr 23/2018 z dnia 5 czerwca – Prawo do odszkodowania w następstwie naruszenia prawa konkurencji, transponującej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z dnia 26 listopada 2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego, zmieniającej po raz pierwszy ustawę nr 19/2012 z dnia 8 maja ustalającą nowe ramy prawne konkurencji, a po raz czwarty ustawę nr 62/2013 z dnia 26 sierpnia o organizacji systemu sądownictwa), z dnia 5 czerwca 2018 r. (*Diário da República*, 1 seria, nr 107, z dnia 5 czerwca 2018 r.), która dokonała transpozycji do prawa portugalskiego dyrektywy 2014/104, przepisy materialne tej ustawy, w tym dotyczące ciężaru dowodu, nie mają zastosowania z mocą wsteczną, a jej przepisy proceduralne nie mają zastosowania do powództw wytoczonych przed jej wejściem w życie.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

12 Cogeco Communications, spółka z siedzibą w Kanadzie, była akcjonariuszem Cabovisão – Televisão Por Cabo SA (zwanej dalej „Cabovisão”) w okresie od 3 sierpnia 2006 r. do 29 lutego 2012 r.

- 13 W dniu 30 kwietnia 2008 r. Cabovisão i Sport TV Portugal zawarły umowę rozpowszechniania kanału telewizyjnego.
- 14 W dniu 30 lipca 2009 r. Cabovisão złożyła skargę do Autoridade da Concorrência (urzędu ochrony konkurencji, Portugalia) przeciwko ZON Multimédia, Serviços de Telecomunicações e Multimédia-SGPS SA, ZON TV Cabo Portugal SA, Sport TV Portugal oraz ZON Conteúdos – Actividade de Televisão e de Produção de Conteúdos SA, w której zarzuciła praktyki ograniczające konkurencję na rynku telewizyjnych kanałów sportowych premium, w szczególności dyskryminującą politykę cenową, stanowiącą jej zdaniem nadużycie pozycji dominującej.
- 15 Urząd ochrony konkurencji umorzył wspomnianą skargę w odniesieniu do wszystkich objętych nią spółek z wyjątkiem Sport TV Portugal.
- 16 Decyzją z dnia 14 czerwca 2013 r. urząd ochrony konkurencji uznał, że Sport TV Portugal nadużył pozycji dominującej zarówno w rozumieniu art. 102 TFUE, jak i odpowiedniego przepisu krajowego, i nałożył na tę spółkę grzywnę w wysokości 3 730 000 EUR.
- 17 Sport TV Portugal wniósł skargę o stwierdzenie nieważności tej decyzji do Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (sądu ds. konkurencji, regulacji i nadzoru, Portugalia). Sąd ten częściowo uwzględnił skargę Sport TV Portugal, stwierdziwszy, że art. 102 TFUE nie znajduje zastosowania w sprawie, ponieważ nie zostało wykazane, by rozpatrywana praktyka mogła wpływać na handel między państwami członkowskimi w rozumieniu tego przepisu. W konsekwencji Sąd obniżył kwotę grzywny nałożonej na 2 700 000 EUR.
- 18 Sport TV Portugal wniósł apelację od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji do Tribunal da Relação de Lisboa (sądu apelacyjnego w Lizbonie, Portugalia). Sąd ten wyrokiem z dnia 11 marca 2015 r. utrzymał w mocy wspomniane orzeczenie.
- 19 W dniu 27 lutego 2015 r. Cogeco Communications wniosła do Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (sądu rejonowego w Lizbonie, Portugalia) powództwo przeciwko między innymi spółce Sport TV Portugal i jej spółkom dominującym. Powództwo to zmierza do naprawienia szkody, jaką Cogeco Communications miała ponieść wskutek praktyk antykonkurencyjnych, których Sport TV Portugal miał się dopuścić w okresie od 3 sierpnia 2006 r. do 30 marca 2011 r. Cogeco Communications wniosła do tego sądu o uprzednie stwierdzenie, że praktyki te stanowią naruszenie art. 102 TFUE lub odpowiedniego przepisu krajowego. W tym względzie wspomniany sąd uważa, że strona ta może nadal przed nim wykazać, iż stanowiące nadużycie zachowanie będące przedmiotem sporu w postępowaniu głównym wpływa na handel między państwami członkowskimi.
- 20 Pozwane w postępowaniu głównym utrzymują, że przy założeniu, iż Cogeco Communications miała prawo uzyskać naprawienie szkody, którą, jak twierdzi, poniosła, prawo do odszkodowania, na które się ona powołuje, uległo przedawnieniu. Portugalskie prawo odpowiedzialności pozaumownej mające zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym przewiduje bowiem trzyletni termin przedawnienia, który rozpoczął bieg w dniu 30 kwietnia 2008 r., czyli w dniu zawarcia umowy rozpowszechniania, o której mowa w pkt 13 niniejszego wyroku, w dniu 30 lipca 2009 r. będącym dniem wniesienia skargi Cogeco Communications do urzędu ochrony konkurencji, w dniu 30 marca 2011 r., kiedy antykonkurencyjne działania zostały zakończone, lub najpóźniej w dniu 29 lutego 2012 r., czyli w dniu sprzedaży Cabovisão przez Cogeco Communications. Pozwane w postępowaniu głównym zaznaczają, że w każdej z tych dat Cogeco Communications posiadała wszystkie informacje niezbędne do oceny, czy przysługuje jej prawo do odszkodowania czy też nie.
- 21 Cogeco Communications podnosi, że termin przedawnienia przewidziany w art. 498 kodeksu cywilnego rozpoczął bieg dopiero w dniu przyjęcia decyzji przez urząd ochrony konkurencji, czyli 14 czerwca 2013 r. Jedynie bowiem ta decyzja pozwoliła jej na uzyskanie wszelkich informacji niezbędnych do tego, by dowiedzieć się o istnieniu praktyk sprzecznych z prawem konkurencji i by dochodzić prawa do

odszkodowania. Przed przyjęciem wspomnianej decyzji organu ochrony konkurencji można było powołać się jedynie na podejrzenie naruszenia reguł konkurencji. Zdaniem Cogeco Communications wspomniany termin przedawnienia był w każdym razie zawieszony na czas trwania postępowania przed urzędem ochrony konkurencji.

22 Sąd odsyłający wyjaśnia, że spór przed sądem krajowym toczy się pomiędzy spółkami prawa prywatnego, że zawisłe przed nim powództwo zostało wniesione przed upływem terminu transpozycji dyrektywy 2014/104 i na dzień wniesienia powództwa dyrektywa ta nie została jeszcze przetransponowana do portugalskiego porządku prawnego.

23 W tych okolicznościach Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (sąd rejonowy w Lizbonie) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 9 ust. 1 i art. 10 ust. [2–4] dyrektywy [2014/104] i jej pozostałe przepisy lub zasady ogólne prawa Unii Europejskiej, które mają zastosowanie, można interpretować w ten sposób, że rodzą one uprawnienia dla jednostki (w niniejszej sprawie spółki akcyjnej kanadyjskiego prawa handlowego), na które może się ona powoływać przed sądem wobec innej jednostki (w niniejszej sprawie spółki akcyjnej portugalskiego prawa handlowego) w ramach powództwa o odszkodowanie za podnoszone szkody doznane wskutek naruszenia prawa konkurencji, w szczególności biorąc pod uwagę, że w chwili wniesienia rozpatrywanego powództwa (w dniu 27 lutego 2015 r.) nie upłynął jeszcze termin transpozycji do prawa krajowego wyznaczony państwom członkowskim zgodnie z art. 21 ust. 1 dyrektywy [2014/104]?

2) Czy art. 10 ust. [2–4] dyrektywy [2014/104] i jej pozostałe przepisy lub zasady ogólne prawa Unii Europejskiej, które mają zastosowanie, można interpretować w ten sposób, że niezgodny z nimi jest przepis krajowy taki jak art. 498 ust. 1 [...] kodeksu cywilnego, który przy zastosowaniu do okoliczności faktycznych zaistniałych przed publikacją dyrektywy, przed jej wejściem w życie i przed datą wyznaczoną na dokonanie jej transpozycji, w ramach powództwa również wytoczonego przed tą datą:

- a) ustala trzyletni termin przedawnienia dla roszczenia odszkodowawczego opartego na cywilnej odpowiedzialności pozaumownej;
- b) stanowi, że bieg tego trzyletniego terminu liczy się od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o swoim prawie do odszkodowania, nawet jeżeli nie były mu znane tożsamość osoby odpowiedzialnej i dokładny zakres szkody, oraz
- c) nie zawiera żadnego przepisu nakazującego lub dopuszczającego zawieszenie lub przerwanie biegu tego terminu z uwagi na sam fakt, że urząd ochrony konkurencji podjął środki w ramach dochodzenia lub postępowania dotyczących naruszenia prawa konkurencji, z którym związane jest powództwo o odszkodowanie?

3) Czy art. 9 ust. 1 dyrektywy [2014/104] i jej pozostałe przepisy lub zasady ogólne prawa Unii Europejskiej, które mają zastosowanie, można interpretować w ten sposób, że niezgodny z nimi jest przepis krajowy taki jak art. 623 [...] kodeksu postępowania cywilnego, który przy zastosowaniu do okoliczności faktycznych zaistniałych przed wejściem w życie dyrektywy i przed datą wyznaczoną na dokonanie jej transpozycji, w ramach powództwa również wytoczonego przed tą datą:

- a) stanowi, że prawomocne ukaranie w postępowaniu administracyjnym za naruszenie nie wywołuje skutków w żadnym postępowaniu cywilnym, w którym rozpatrywane są stosunki prawne uzależnione od popełnienia naruszenia? lub (w zależności od przyjętej wykładni)
- b) stanowi, że to prawomocne ukaranie w postępowaniu administracyjnym za naruszenie stanowi wobec osób trzecich jedynie wzruszalne domniemanie istnienia czynów spełniających przesłanki zastosowania kary i wypełniających znamiona czynu podlegającego karze w jakimkolwiek postępowaniu cywilnym, w którym rozpatrywane są stosunki prawne uzależnione od popełnienia naruszenia?

- 4) Czy art. 9 ust. 1, art. 10 ust. [2–4] dyrektywy [2014/104] lub art. 288 akapit trzeci TFUE lub jakikolwiek inne postanowienie prawa pierwotnego lub pochodnego, orzecznictwo lub mające zastosowanie ogólne zasady prawa Unii można interpretować w ten sposób, że niezgodne z nimi jest stosowanie przepisów krajowych takich jak art. 498 ust. 1 [...] kodeksu cywilnego i art. 623 [...] kodeksu postępowania cywilnego, które przy zastosowaniu do okoliczności faktycznych zaistniałych przed publikacją, wejściem w życie i przed datą wyznaczoną na dokonanie transpozycji dyrektywy, w ramach powództwa również wytoczonego przed tą ostatnią datą, nie uwzględniają treści i celu dyrektywy i nie zmierzają do realizacji zamierzonego przez nią rezultatu?
- 5) Tytułem ewentualnym, jedynie gdyby Trybunał udzielił odpowiedzi twierdzącej na któreś z poprzednich pytań: czy art. 22 dyrektywy [2014/104] i jej pozostałe przepisy lub zasady ogólne prawa Unii Europejskiej, które mają zastosowanie, można interpretować w ten sposób, że niezgodne z nimi jest stosowanie w niniejszej sprawie przez sąd krajowy art. 498 ust. 1 [...] kodeksu cywilnego lub art. 623 [...] kodeksu postępowania cywilnego w obecnym brzmieniu, lecz przy zastosowaniu takiej ich wykładni, by były zgodne z przepisami art. 10 dyrektywy?
- 6) W wypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie piąte: czy jednostka może powołać się na art. 22 dyrektywy [2014/104] wobec innej jednostki przed sądem krajowym w ramach powództwa o odszkodowanie za szkody doznane wskutek naruszenia prawa konkurencji?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytań piątego i szóstego

- 24 W pytaniach piątym i szóstym, które należy zbadać łącznie w pierwszej kolejności, sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 22 dyrektywy 2014/104 należy interpretować w ten sposób, że dyrektywa ta ma zastosowanie w postępowaniu głównym.
- 25 Jeśli chodzi o stosowanie *ratione temporis* dyrektywy 2014/104, należy zaznaczyć, że dyrektywa ta zawiera przepis szczególny, który wyraźnie określa warunki stosowania w czasie jej przepisów proceduralnych i materialnych.
- 26 W szczególności z jednej strony na podstawie art. 22 ust. 1 dyrektywy 2014/104 państwa członkowskie mają obowiązek dopilnowania, aby środki krajowe przyjęte na mocy art. 21 w celu zapewnienia zgodności z materialnymi przepisami tej dyrektywy nie były stosowane z mocą wsteczną.
- 27 Z drugiej strony zgodnie z art. 22 ust. 2 dyrektywy 2014/104 państwa członkowskie zapewniają, aby środki krajowe przyjęte w celu spełnienia przepisów proceduralnych rzeczony dyrektywy nie miały zastosowania do powództw o odszkodowanie, które zostały wytoczone przed sądem krajowym przed dniem 26 grudnia 2014 r.
- 28 Z art. 22 ust. 2 dyrektywy 2014/104 wynika jednak *a contrario*, że państwa członkowskie dysponują uprawnieniami dyskrecyjnymi w zakresie decydowania w ramach transpozycji tej dyrektywy, czy przepisy krajowe mające na celu transpozycję jej przepisów proceduralnych mają zastosowanie do powództw o odszkodowanie wytoczonych po dniu 26 grudnia 2014 r., ale przed datą transpozycji tej dyrektywy lub najpóźniej przed upływem terminu jej transpozycji.
- 29 Tak więc w przypadku gdy państwa członkowskie, korzystając z tych uprawnień, postanowiły, że przepisy ich krajowego porządku prawnego transponujące przepisy proceduralne dyrektywy 2014/104 nie mają zastosowania do powództw o odszkodowanie wniesionych przed dniem wejścia w życie tych

przepisów krajowych, powództwa wniesione po dniu 26 grudnia 2014 r., ale przed datą upływu terminu transpozycji tej dyrektywy, regulowane są wyłącznie przez krajowe przepisy proceduralne, które obowiązywały już przed transpozycją tej dyrektywy.

- 30 Jest tak tym bardziej w przypadku przepisów krajowych przyjętych w zastosowaniu art. 21 dyrektywy 2014/104 przez państwa członkowskie, aby spełnić jej przepisy materialne, gdyż jak wynika z art. 22 ust. 1 tej dyrektywy, te przepisy krajowe nie powinny być stosowane z mocą wsteczną.
- 31 W niniejszym przypadku z jednej strony bezsporne jest, że powództwo o odszkodowanie Cogeco Communications zostało wniesione w dniu 27 lutego 2015 r., czyli przed upływem terminu transpozycji dyrektywy 2014/104 i przed transpozycją tej dyrektywy do portugalskiego porządku prawnego ustawą nr 23/2018.
- 32 Z drugiej strony z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że ustawodawca portugalski postanowił w art. 24 tej ustawy, że przepisy krajowe transponujące przepisy proceduralne tej dyrektywy nie mają zastosowania do powództw o odszkodowanie wniesionych przed wejściem w życie wspomnianej ustawy.
- 33 W tych warunkach, biorąc także pod uwagę okoliczność, że art. 22 ust. 1 dyrektywy 2014/104 zakazuje stosowania z mocą wsteczną materialnych przepisów prawa portugalskiego przyjętych na podstawie jej art. 21, należy stwierdzić, że dyrektywa ta nie ma w żadnym wypadku zastosowania *ratione temporis* do sporu w postępowaniu głównym.
- 34 Mając na względzie powyższe rozważania, należy odpowiedzieć na pytania piąte i szóste, że art. 22 dyrektywy 2014/104 należy interpretować w ten sposób, iż dyrektywa ta nie ma zastosowania do sporu w postępowaniu głównym.

W przedmiocie pytania drugiego oraz części pierwszej pytania czwartego

- 35 Tytułem wstępu należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. Mając to na uwadze, Trybunał powinien w razie potrzeby przeformułować przedłożone mu pytania. Okoliczność, iż sąd krajowy powołał się formalnie w pytaniu prejudycjalnym na określone przepisy prawa Unii, nie stoi na przeszkodzie temu, by Trybunał przekazał temu sądowi wszelkie wskazówki dotyczące wykładni, które mogą być pomocne w rozstrzygnięciu rozpatrywanej przez niego sprawy, niezależnie od tego, czy sąd krajowy powołał się na nie w treści pytań. W tym względzie do Trybunału należy wyprowadzenie z ogółu informacji przedstawionych przez sąd krajowy, a w szczególności z uzasadnienia postanowienia odsyłającego, elementów prawa Unii, które wymagają wykładni w świetle przedmiotu sporu (wyrok z dnia 27 czerwca 2017 r., *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania*, C-74/16, EU:C:2017:496, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 36 W niniejszej sprawie w świetle informacji dostarczonych przez sąd odsyłający, uwag przedstawionych przez Cogeco Communications, Sport TV Portugal, Controlinvest-SGPS, NOS-SGPS, rząd portugalski i Komisję Europejską, a także odpowiedzi udzielonej na pytania piąte i szóste należy w celu udzielenia sądowi odsyłającemu użytecznych wskazówek na potrzeby wykładni przeformułować pytanie drugie oraz tę część pytania czwartego, która dotyczy zgodności uregulowania krajowego takiego jak art. 498 ust. 1 kodeksu cywilnego z prawem Unii.
- 37 Z postanowienia odsyłającego wynika bowiem, że Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (sąd rejonowy w Lizbonie) zwraca się konkretnie o ustalenie, czy art. 102 TFUE oraz zasady skuteczności i równoważności należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się uregulowaniu krajowemu,

które z jednej strony przewiduje, że termin przedawnienia w przypadku powództw o odszkodowanie wynosi trzy lata i zaczyna bieg w dniu, w którym poszkodowany dowiedział się o swoim prawie do odszkodowania, nawet jeżeli nie były mu znane tożsamość osoby odpowiedzialnej i dokładny zakres szkody, a z drugiej strony nie przewiduje żadnej możliwości zawieszenia lub przerwania biegu tego terminu w toku postępowania prowadzonego przed krajowym organem ochrony konkurencji.

- 38 W tym względzie należy przypomnieć, że art. 102 TFUE wywołuje bezpośrednie skutki w stosunkach między jednostkami i przyznaje im prawa, które sądy krajowe są zobowiązane chronić (zob. podobnie wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., *Kone i in.*, C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 20 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 39 Pełna skuteczność art. 102 TFUE, a w szczególności praktyczna skuteczność zakazu ustanowionego w tym artykule, zostałyby zakwestionowane, gdyby nie każdy mógł żądać naprawienia szkody, która została mu wyrządzona przez zachowania przedsiębiorstwa zajmującego pozycję dominującą mogące ograniczać lub zakłócać konkurencję (zob. analogicznie wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., *Kone i in.*, C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 21 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 40 Każdy jest zatem uprawniony do żądania naprawienia wyrządzonej mu szkody, jeśli między tą szkodą a nadużyciem pozycji dominującej zakazanym przez art. 102 TFUE istnieje związek przyczynowy (zob. analogicznie wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., *Kone i in.*, C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 41 Prawo każdego do żądania naprawienia takiej szkody wzmacnia bowiem operacyjny charakter unijnych reguł konkurencji i ma charakter zniechęcający do nadużywania pozycji dominującej mogącego ograniczać lub zakłócać konkurencję, przyczyniając się tym samym do zachowania skutecznej konkurencji w Unii Europejskiej (zob. podobnie wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., *Kone i in.*, C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 42 Wobec braku uregulowań unijnych w tej dziedzinie, mających zastosowanie *ratione temporis*, do wewnętrznego porządku prawnego każdego państwa członkowskiego należy ustalenie zasad wykonywania prawa do żądania naprawienia szkody wynikającej z nadużycia pozycji dominującej zakazanego przez art. 102 TFUE, w tym zasad dotyczących terminów przedawnienia, pod warunkiem przestrzegania zasady równoważności i skuteczności (zob. analogicznie wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., *Kone i in.*, C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 24).
- 43 Przepisy mające zastosowanie w sprawach mających na celu zapewnienie ochrony uprawnień, które jednostki wywodzą z bezpośredniej skuteczności prawa Unii, nie mogą być zatem mniej korzystne niż przepisy prawa krajowego dotyczące podobnych środków prawnych (zasada równoważności) i nie mogą powodować, by korzystanie z uprawnień wynikających z prawa wspólnotowego stało się praktycznie niemożliwe lub nadmiernie utrudnione (zasada skuteczności) (wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., *Kone i in.*, C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 25).
- 44 W tym względzie zwłaszcza w dziedzinie prawa konkurencji przepisy te nie mogą naruszać skutecznego stosowania art. 102 TFUE (zob. podobnie wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., *Kone i in.*, C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 26).
- 45 W tym kontekście ze względu na to, że terminy przedawnienia stanowią warunki wykonywania prawa do żądania naprawienia szkody wynikającej z naruszenia prawa konkurencji, należy, po pierwsze, jak wskazała rzecznik generalna w pkt 81 opinii, wziąć pod uwagę całość elementów portugalskiego systemu przedawnienia.
- 46 Po drugie, należy uwzględnić specyfikę spraw z zakresu prawa konkurencji, a w szczególności okoliczność, że wnoszenie powództw o odszkodowanie z tytułu naruszenia prawa konkurencji Unii wymaga co do zasady przeprowadzania złożonej analizy stanu faktycznego i sytuacji ekonomicznej.

- 47 W tych okolicznościach należy zaznaczyć, że uregulowanie krajowe określające datę, od której rozpoczyna się bieg terminu przedawnienia, czas trwania oraz warunki jego zawieszenia lub przerwania musi być dostosowane do specyfiki prawa konkurencji oraz do celów wdrożenia przepisów tego prawa przez zobowiązane do tego podmioty, aby nie podważyć pełnej skuteczności art. 102 TFUE.
- 48 Wynika stąd, że termin przedawnienia nie może być na tyle krótki, by w związku z innymi regułami przedawnienia powodował, że korzystanie z prawa do odszkodowania stanie się praktycznie niemożliwe lub nadmiernie utrudnione.
- 49 Krótkie terminy przedawnienia, które zaczynają bieg, zanim osoba poszkodowana w wyniku naruszenia prawa konkurencji Unii będzie mogła poznać tożsamość sprawcy tego naruszenia, mogą czynić praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym wykonanie prawa do żądania naprawienia szkody.
- 50 Aby osoba poszkodowana mogła wytoczyć powództwo o odszkodowanie, jest bowiem niezbędne, by wiedziała, kto jest odpowiedzialny za naruszenie prawa konkurencji.
- 51 To samo odnosi się do krótkiego terminu przedawnienia, który nie może zostać przerwany lub zawieszony na czas trwania postępowań, w wyniku których zostaje wydana ostateczna decyzja przez krajowy organ ochrony konkurencji lub przez sąd odwoławczy.
- 52 Odpowiedni charakter terminu przedawnienia z punktu widzenia wymogów zasady skuteczności nabiera bowiem szczególnego znaczenia zarówno w odniesieniu do powództw o odszkodowanie wniesionych niezależnie od ostatecznej decyzji krajowego organu ochrony konkurencji, jak i tych, które wnoszone są po podjęciu takiej decyzji. W odniesieniu do tych ostatnich, jeśli termin przedawnienia, który zaczyna bieg przed zakończeniem postępowań, w wyniku których zostaje wydana ostateczna decyzja przez krajowy organ ochrony konkurencji lub sąd odwoławczy, jest zbyt krótki w stosunku do czasu trwania tych postępowań i nie może być przerywany ani zawieszany w toku takich postępowań, nie można wykluczyć, że ten termin przedawnienia upłynie, zanim jeszcze wspomniane postępowania zostaną zakończone. W takim wypadku każdy, kto poniósł szkody, znajdowałby się w sytuacji, w której nie miałby możliwości podejmowania działań na podstawie ostatecznej decyzji stwierdzającej naruszenie reguł konkurencji Unii.
- 53 W tym kontekście należy uznać, że trzyletni termin przedawnienia, taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, który z jednej strony rozpoczyna bieg w dniu, w którym poszkodowany dowiedział się o swoim prawie do odszkodowania, nawet jeśli osoba odpowiedzialna za naruszenie nie jest znana, a z drugiej strony nie może zostać zawieszony lub przerwany w toku postępowania przed krajowym organem ochrony konkurencji, czyni korzystanie z prawa do pełnego odszkodowania praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym.
- 54 W odniesieniu do zasady równoważności należy stwierdzić, że w niniejszej sprawie zasada ta nie została naruszona, ponieważ jest bezsporne, że przepisy krajowe dotyczące terminu przedawnienia mają zastosowanie zarówno do powództw o odszkodowanie opartych na prawie Unii, jak i na prawie krajowym, a ich stosowanie nie zależy od tego, czy prawo do żądania pełnego naprawienia szkody wynika z naruszenia krajowych reguł konkurencji czy unijnych prawa konkurencji.
- 55 Uwzględniając powyższe rozważania, należy odpowiedzieć na pytanie drugie oraz na tę część pytania czwartego, która dotyczy zgodności uregulowania krajowego takiego jak art. 498 ust. 1 kodeksu cywilnego z prawem Unii, że art. 102 TFUE oraz zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, iż sprzeciwiają się one uregulowaniu krajowemu, które z jednej strony przewiduje, że termin przedawnienia w odniesieniu do powództw o odszkodowanie wynosi trzy lata i rozpoczyna bieg w dniu, w którym poszkodowany dowiedział się o swoim prawie do odszkodowania, nawet jeśli osoba

odpowiedzialna za naruszenie nie jest znana, a z drugiej strony nie przewiduje możliwości zawieszenia lub przerwania biegu tego terminu w toku postępowania prowadzonego przed krajowym organem ochrony konkurencji.

W przedmiocie pytania trzeciego i drugiej części pytania czwartego

- 56 Poprzez pytanie trzecie i część pytania czwartego, która dotyczy zgodności uregulowania krajowego takiego jak art. 623 kodeksu postępowania cywilnego z prawem Unii, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 102 TFUE, jak również zasady równoważności i skuteczności sprzeciwiają się uregulowaniu krajowemu, które przewiduje, że ostateczne stwierdzenie naruszenia prawa konkurencji w postępowaniu w przedmiocie kar przed krajowym organem ochrony konkurencji nie jest wiążące dla oceny sądu krajowego rozpatrującego powództwo o odszkodowanie w odniesieniu do istnienia naruszenia prawa konkurencji lub że ustanawia jedynie zwykłe domniemanie w tym względzie.
- 57 W tym kontekście należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału pytania dotyczące wykładni prawa Unii, skierowane do Trybunału przez sąd krajowy w ramach stanu prawnego i faktycznego, za którego ustalenie jest on odpowiedzialny – a prawidłowość tego ustalenia nie podlega ocenie Trybunału – korzystają z domniemania, iż mają znaczenie dla sprawy. Odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w trybie prejudycjalnym, o które wnioskował sąd krajowy, jest możliwa tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą się zwrócono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem sporu przed sądem krajowym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje elementami stanu faktycznego lub prawnego, które są konieczne do udzielenia użytecznej odpowiedzi na przedstawione mu pytania (wyrok z dnia 20 grudnia 2017 r., Núñez Torreiro, C-334/16, EU:C:2017:1007, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 58 W niniejszym przypadku z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (sąd ds. konkurencji, regulacji i nadzoru) stwierdził częściową nieważność decyzji urzędu ochrony konkurencji z dnia 14 czerwca 2013 r. ze względu na to, że art. 102 TFUE nie miał zastosowania do zachowania Sport TV Portugal, ponieważ nie wykazano, by rozpatrywana praktyka mogła wpływać na handel między państwami członkowskimi w rozumieniu tego artykułu. W dniu 11 marca 2015 r. Tribunal da Relação de Lisboa (sąd apelacyjny w Lizbonie) utrzymał w mocy wyrok wydany przez Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (sąd ds. konkurencji, regulacji i nadzoru).
- 59 Wynika z tego, że przedmiotem sprawy zawisłej przed sądem odsyłającym nie jest powództwo o odszkodowanie wniesione w następstwie ostatecznej decyzji stwierdzającej naruszenie art. 102 TFUE, wydanej przez krajowy organ ochrony konkurencji lub sąd odwoławczy.
- 60 Okazuje się zatem w sposób oczywisty, że wykładnia art. 102 TFUE oraz zasad skuteczności i równoważności, o której dokonanie wniesiono w ramach pytania trzeciego i tej części pytania czwartego, która dotyczy zgodności uregulowania krajowego takiego jak art. 623 kodeksu postępowania cywilnego z prawem Unii, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym i że w konsekwencji pytania te są niedopuszczalne.

W przedmiocie pytania pierwszego

- 61 Uwzględniając odpowiedzi udzielone na pytania od drugiego do szóstego, nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na pytanie pierwsze.

W przedmiocie kosztów

- ⁶² Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Artykuł 22 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z dnia 26 listopada 2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego, należy interpretować w ten sposób, że dyrektywa ta nie ma zastosowania do sporu w postępowaniu głównym.**
- 2) **Artykuł 102 TFUE oraz zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one uregulowaniu krajowemu, które z jednej strony przewiduje, iż termin przedawnienia w odniesieniu do powództw o odszkodowanie wynosi trzy lata i rozpoczyna bieg w dniu, w którym poszkodowany dowiedział się o swoim prawie do odszkodowania, nawet jeśli osoba odpowiedzialna za naruszenie nie jest znana, a z drugiej strony nie przewiduje możliwości zawieszenia lub przerwania biegu tego terminu w toku postępowania prowadzonego przed krajowym organem ochrony konkurencji.**

Podpisy